

УДК 378.026

DOI: 10.33813/2224-1213.28.2022.18

Прасол Любов Вікторівна

*викладачка першої категорії обліково-економічних дисциплін,
Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж харчових технологій та підприємництва
Дніпровського державного технічного університету»
e1931@ukr.net*

ЕКСКАРСІЯ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ

Метою статті є встановити, як екскурсії впливають на вивчення спецпредметів при підготовці молодших бакалаврів у коледжах.

Наукова новизна роботи полягає в удосконаленні освітнього процесу шляхом активного впровадження в нього екскурсій, відповідно до розвитку нових технологій і змін форм навчання. Аргументовано необхідність створення віртуальних екскурсій для вивчення спецпредметів здобувачами-обліковцями.

Висновки. Ознайомлення з різними видами підприємницької діяльності на екскурсіях сприяє формуванню різнобічно розвинутого фахівця, із широким світоглядом і стійкою мотивацією. Це актуалізує потребу в знаходженні нових форм співпраці закладів освіти та роботодавців. Такі форми передбачають проекти з розвитку дуальної освіти, співпрацю закладів освіти й новостворених об'єднаних територіальних громад, практичні модулі (тобто окремі години для екскурсій) у навчальних програмах.

Ключові слова: екскурсія, онлайн-екскурсія, ефективність навчання, форма проведення заняття, практичний модуль.

Lyubov Prasol

*teacher of the first category of accounting and economic disciplines,
Separate Structural Subdivision of the Professional College
of Food Technologies and Entrepreneurship of the Dnipro Technical
University*

Excursion as an effective way of conducting classes

The relevance of this work is in the fact that excursions play an important functional role in meeting human recreational needs: spiritual, aesthetic, informational. They allow us to model human activities related to knowledge of the world around us. A young specialist of the modern age should be a well-developed person demonstrating creative thinking and a non-standard innovative approach to solving business problems. Therefore, it is important for a student not only to master specialized knowledge but also to have a broad outlook. Thus, an excursion

to a factory, a plant, or another business object may contain many facts about history, geography, cultural studies, and other social sciences and humanities.

Familiarity with different types of business activities contributes to the formation of a diverse specialist with a broad outlook and strong motivational characteristics. Excursions help to concretize previously acquired knowledge and give new ones, develop the ability to understand social phenomena and processes, increase interest in what is being studied and cause certain sensory impressions.

The aim of the work is to investigate how excursions of all existing types affect and can influence the study of special subjects in the preparation of junior bachelors in colleges.

The scientific novelty of the work is to improve the efficiency of excursions, the development of new types of excursions simultaneously with the development of new technologies and forms of learning. The article proves the necessity to create virtual excursions to study special subjects for students of accounting.

Young people who plan to pursue a professional career in a few years have a desire to learn how the work process takes place “from within”. What are the advantages of visiting businesses?

Familiarity with production. It seems to be impossible to be a good accountant without the knowledge of what your company is doing. After all, how can one calculate sales if one has no idea about the algorithm and timing of production?

Consultations of specialists in enterprise management. Business is an inexhaustible field of practice and it is impossible to list a number of tricks and useful tips and techniques of learning that use a description of real economic, social, and business situations that students will not read about in books.

Communication with staff. It is difficult to become a good manager for someone who is not familiar with all the specifics of the performer. Therefore, when visiting enterprises, students can not only observe the work process, but also get the right to ask staff some questions.

Studying safety rules. True professionals are aware of the importance of safety rules, strict adherence to which can prevent equipment malfunctions and industrial injuries. During the excursions to the production sites, the basics of safety rules are explained to students, which is a great contribution to the formation of the technological and corporate culture of the future specialist.

Familiarity with the requirements of future employers. During such excursions and field trips, students can learn the rules of employment and current market demands of employers, as well as get the opportunity to find a job without the services of recruitment agencies.

An important tool of modern education is virtual interactive tours and excursions, which replace traditional teaching methods. In recent years, virtual tours have become increasingly in demand. Considering a virtual excursion in terms of acquaintance with the work of specialists in accounting and taxation, it may be thought of as an incomparable experience to observe a specialist in his or her workplace, a specialist who gives explanations and shows the details of their work without being distracted by other problems. Components of this type of excursion can be video, audio files, animation. The materials of such an excursion could include terms and definitions, showing what methods and means the accountant uses in their work, and so on.

Keywords: *excursion, online excursion, learning effectiveness, teaching forms, practical module.*

Прасол Любовь Викторовна

преподаватель первой категории учетно-экономических дисциплин,

Обособленное структурное подразделение

«Профессиональный колледж пищевых технологий и предпринимательства Днепропетровского технического университета»

Екскурсія як ефективний спосіб проведення занять

Цель статьи – установить, как экскурсии влияют на изучение спецпредметов при подготовке младших бакалавров в колледжах. **Научная новизна** работы заключается в усовершенствовании образовательного процесса путем активного

внедрения в него экскурсий, в соответствии с развитием новых технологий и изменениями форм обучения. Аргументирована необходимость создания виртуальных экскурсий для изучения спецпредметов соискателями-учетчиками.

Выводы. Ознакомление с разными видами предпринимательской деятельности на экскурсиях способствует формированию разносторонне развитого специалиста, с широким мировоззрением и устойчивой мотивацией. Это актуализирует потребность в нахождении новых форм сотрудничества учебных заведений и работодателей. Такие формы предусматривают проекты по развитию дуального образования, сотрудничество учебных заведений и объединенных территориальных общин, практические модули (т.е. отдельные часы для экскурсий) в учебных программах.

Ключевые слова: экскурсия, онлайн-экскурсия, эффективность обучения, форма проведения занятия, практический модуль.

Постановка проблеми. Як зацікавити здобувачів навчанням? Як стимулювати їх опанувати нові знання зі своєї майбутньої професії? Ці питання були й будуть актуальними завжди.

До коледжу приходять підлітки після закінчення 9 класів загальної середньої школи. Що вони можуть знати про професію бухгалтера? Тільки те, що дізналися від батьків або на заходах з профорієнтації. Тому викладачі зі спецпредметів мають не лише вміти викладати свою дисципліну, а й зацікавити професією.

Експерсії відіграють важливу функціональну роль у задоволенні рекреаційних потреб людини: духовних, естетичних, інформаційних. Вони дають змогу моделювати діяльність людини, пов'язану з пізнанням навколишнього світу. Молодий фахівець сучасного зразка повинен бути всебічно розвиненою особистістю, з креативним мисленням і нестандартним раціоналізаторським підходом до вирішення бізнес-завдань. Тому для студента важливо не тільки набутти вузько-спеціалізовані знання, а й мати широкий кругозір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аргументовано необхідність створювати віртуальні експерсії для вивчення спецпредметів здобувачами-обліковцями. Подібну проблематику з різних аспектів розглядали такі дослідники, як: І. В. Голік, А. В. Олійник, О. О. Подліняєва, С. М. Одосій та ін. Саме експерсія заводом, фабрикою чи іншим бізнес-об'єктом збагачує знання фактами з історії, географії, культурології та інших суспільно-гуманітарних дисциплін.

Наукова новизна статті полягає в пропозиціях з удосконалення освітнього процесу шляхом проведення експерсій, відповідно до розвитку нових технологій і форм навчання.

Метою роботи є дослідити, як експерсії впливають на вивчення спецпредметів при підготовці молодших бакалаврів у коледжах. Головна дидактична мета експерсій – формувати нові знання в студентів шляхом залучення їх до спостереження за соціальними, виробничими об'єктами і явищами, стимулювання дослідницької діяльності: аналізу й порівняння властивостей об'єктів, явищ, їх закономірностей з метою узагальнення інформації, пізнання навколишнього світу.

Виклад основного матеріалу. Знайомство з різними видами підприємницької діяльності сприяє формуванню фахівця із широким кругозором і стійкою мотивацією. Експерсії допомагають конкрети-

зувати раніше набуті знання і дати нові, розвивають вміння розуміти суспільні явища та бізнес-процеси, посилюють інтерес до предмета вивчення і викликають певні чуттєві враження.

Екскурсія є складною формою навчально-виховної роботи. Вона, як зазначає Н. П. Волкова, відкриває можливості для комплексного використання методів навчання, збагачує студентів знаннями, допомагає усвідомити практичну значимість теоретичного досвіду, сприяє ознайомленню з досягненнями суспільства в різних галузях, є ефективним засобом виховання [1, с. 113].

Г. М. Коджаспірова констатує, що в процесі теоретичного навчання, крім уроків, використовують практикуми, екскурсії, заняття семінарського типу, навчальні конференції, домашню роботу, додаткові заняття. Екскурсію дослідниця визначає як «форму організації навчання, яка дозволяє проводити спостереження, а також вивчення різних предметів, явищ і процесів в природних умовах» [3].

Авторка наголошує на відмінності екскурсії від звичайного уроку: «Відмінність від уроку: проводиться поза класом, не має чіткого розмежування в часі, може проводити не вчитель, склад учнів може відрізнитися від складу класу». Г. М. Коджаспірова у підручнику класифікує екскурсії так:

- 1) *за місцем у навчальному процесі*: вступні, поточні, узагальнювальні;
- 2) *за змістом*: предметні, комплексні;
- 3) *за місцем проведення*: природознавчі, виробничі, історичні, культурологічні [3].

Ознайомча екскурсія як форма профорієнтаційної роботи дає можливість молоді безпосередньо ознайомитися з професією в реальних умовах, отримати інформацію з першоджерел, поспілкуватись із професіоналами своєї справи. Результатом цього може стати як вибір професії, так і підвищення мотивації студентів формувати спеціальні знання, уміння та навички. Метою вступної екскурсії буде усвідомлення змісту базових понять, формування образних уявлень про фах, ознайомлення з фактами, суть яких буде розкрита, розширена та поглиблена на наступних лекціях.

У навчальному виданні також зазначено, що екскурсія «в освітньо-розвивальному плані ... сприяє накопиченню школярами наукових, життєвих фактів, збагачує зоровими образами зміст навчального процесу, навчає вмінню помічати, бачити окремий факт, подробицю, деталь, їх місце в загальній системі взаємодіючих явищ і сприяє розвитку спостережливості, емпіричного мислення, пам'яті. Екскурсія виховує допитливість, уважність, візуальну культуру, морально-естетичне ставлення до дійсності» [3]. На екскурсії застосовують методи навчання, які залежать від поставленої мети: вступ до теми, формування нових знань чи закріплення вже наявних.

З власного досвіду зазначу, що вступні екскурсії перед вивченням певних предметів спонукають здобувачів набувати новий досвід. Наприклад, після того, як група майбутніх фахівців з обліку й оподаткування відвідала міський відділ статистики, зустрілася з керівництвом, прослухала лекцію про принципи роботи та функції відділу, потримала в руках документи, з якими працюють спеціалісти

відділу, успішність засвоєння знань значно зросла – дітей предмет зацікавив. На підтвердження наведемо приклад: на практичній роботі студентам було запропоновано з кількох варіантів задач вибрати одну й розв'язати її. Уся група виконала завдання всіх варіантів, пояснивши це тим, що задачі перегукувалися з роботою відділу статистики, тому були цікаві для вирішення. Крім того, після відвідин певних місць здобувачі діляться враженнями від побаченого, що збагачує їхній не лише інтелектуальний, але й емоційний досвід.

Викладач має добре підготувати екскурсію, мати чітке уявлення про місце, де буде проходити захід, з ким із фахівців потрібно поспілкуватися, продумати коло питань для аналізу. Зміст, організація і методика навчання екскурсантів має базуватися на дидактичних принципах, зокрема: ідейність, системність, доступність, зв'язок із життям, переконливість, наочність. Наведемо приклад з досвіду: на початку вивчення предмету «Податковий облік» група здобувачів відвідала міську податкову службу. Спеціаліст з відділу зв'язків з громадськістю провів невеличку екскурсію, а потім поспілкувався зі студентами. Податківець на зустрічі не просто поговорив про податки (досить професійно, зацікавивши юну аудиторію), а ще й потішив, показавши анімаційний фільм про податки. У подальшому увага групи до вивчення цього предмету була постійною.

Якщо викладач має визначені цілі, а перед екскурсантами поставлені чіткі завдання, тоді екскурсія буде ефективною. Метою викладача повинно бути те, щоб студенти ретельно осмислили й засвоїли матеріал, який вивчають. Успіх проведення екскурсії визначає її підготовка: здобувачі попередньо дізнаються про об'єкт, їх ознайомлюють з планом проведення екскурсії, окреслюють пізнавальні завдання в ході екскурсії, маршрут і порядок руху, проводять інструктаж з техніки безпеки. Другий етап реалізується у формі розповіді, пояснення, дискусії з паралельною демонстрацією досліджуваних об'єктів. Молодим людям, які планують уже за кілька років провадити професійну діяльність, притаманне прагнення дізнатися про робочий процес «ізсередини». У чому ж полягають позитивні сторони відвідування підприємств?

Знайомство з виробництвом. Неможливо стати гарним обліковцем, якщо не знаєш, чим твоя компанія займається. Адже яким чином можна розраховувати обсяги продажів, якщо не маєш уявлення про алгоритм і терміни виготовлення продукції? Потрібно також добре знати й розуміти, як і для чого ведуть облік обсягу готової продукції, витрат сировини, матеріалів, палива, енергії, споживаних у виробництві.

Консультації спеціалістів з менеджменту підприємства. Бізнес є невичерпною сферою для практичної реалізації, і неможливо дізнатися всі корисні поради, щоб досягнути успіху, лише з книжок. Спілкування з досвідченими співробітниками компанії може дати відповіді на питання практичного характеру, пов'язані з організацією виробництва, об'ємом закупівель, роботою з персоналом, маркетинговою стратегією тощо.

Спілкування з робочим персоналом. Складно стати гарним управлінцем тому, хто не знайомий з усією специфікою роботи виконавця.

Під час відвідування підприємств студенти можуть не лише спостерігати за робочим процесом, але й ставити питання персоналу (якщо це не порушує правила техніки безпеки). Робота біля верстата, диспетчерські команди, пакування продукції, передача замовлень виконавцеві – усе це потрібно робити оперативно та якісно. Тому під час екскурсії заводом або іншим підприємством здобувачі мають зрозуміти не тільки умови процесу виробництва, але й базові принципи підбору персоналу.

Вивчення правил техніки безпеки. Багато хто сприймає інструкцію з правил техніки безпеки як формальність: підписали її – і забули. Однак справжні професіонали усвідомлюють важливість правил техніки безпеки, суворе виконання яких може запобігти несправності обладнання та виробничим травмам. Під час екскурсій на виробництво студентам роз'яснюють правила безпечного на ньому перебування, що сприяє формуванню технологічно-корпоративної культури майбутнього фахівця.

Знайомство з вимогами майбутніх роботодавців. Під час виробничих екскурсій здобувачі можуть дізнатися про правила прийому на роботу й актуальні запити ринку роботодавців, а також знайти роботу без послуг агентств з підбору персоналу. Знайомство з різними видами підприємницької діяльності сприяє формуванню різнобічно розвинутого фахівця, із широким кругозором та стійкою мотивацією. Як експеримент потрібно запровадити в освітні програми практичний модуль, що буде передбачати години для екскурсій. На відміну від практики, де задіяний один студент, на практичному модулі ознайомитися з роботою підприємства зможе ціла група.

Н. Острроверхова вказує, що метою навчальних екскурсій, незалежно від їх типу та структури, є спостереження за реальними процесами, що відбуваються в процесі виробництва та виробничих відносин, використання набутих знань на практиці. Екскурсії – один з найдієвіших методів організації навчальної діяльності, тому вони мають стати обов'язковою складовою освітнього процесу. Екскурсії передбачають створення умов для наближення змісту навчальних предметів до реального життя, спостереження та дослідження студентами явищ і процесів виробництва, розширення світогляду здобувачів, формування в них життєво необхідних компетенцій, посилення практичної та професійно орієнтованої спрямованості навчання. Студенти в процесі екскурсії сприймають об'єкти, пізнають їх теоретичну та практичну значущість. Це розвиває їхню уяву, конкретне й образне мислення. «Під час екскурсії найбільш повно реалізуються дидактичні принципи єдності конкретного та абстрактного зв'язку теорії із практикою, навчання із життям, свідомості та активності. Екскурсія має великі можливості для реалізації міжпредметних зв'язків, що сприяє формуванню в учнів системних знань, умінь і навичок задля провадження розумової та практичної діяльності. Обов'язковим компонентом навчальної екскурсії є перевірка досягнень її мети та результатів» [4].

Крім того, відзначимо ще один аспект, що виникає при підготовці спеціалістів з обліку й оподаткування. У здобувачів практика на підприємствах триває один місяць, і студентів неохоче беруть на

практику. Бухгалтер підприємства або фірми через завантаженість на роботі не може приділяти студентові багато уваги. Переважно здобувачі лише ознайомлюються з роботою бухгалтера. Тому вважаємо, що екскурсії ще й дають змогу подивитися, як організована робота на підприємстві на різних його рівнях.

Зараз пропонують нові форми спілкування між роботодавцями та закладами освіти: це й дуальна освіта (правда, поки що один пілотний проєкт для шести областей і тільки для технічних спеціальностей), і співпраця між новоствореними об'єднаними територіальними громадами. (У громадах, як правило, не вистачає фахівців, а молодь неохоче залишається в селах, де немає роботи). Прикладом може бути договір між Дніпровським національним університетом імені Олеся Гончара й однією із ОТГ Дніпропетровської області.

Потрібно знаходити такі форми навчання, які влаштовували б й освітан, і роботодавців. Розповімо про один експеримент, який починався з ознайомчої екскурсії. Ми домовилися з міським управлінням держказначейства, що приведемо групу студентів на ознайомчу екскурсію в межах вивчення предмету «Казначейська справа». Здобувачів зустріли декілька спеціалістів з різних напрямів. Дітям усе було цікаво, вони ставили запитання й з інших предметів («Облік у бюджетних установах», «Інформаційні технології» тощо). У підсумку студенти дуже просили прийти до освітнього закладу фахівця з ІТ-технологій.

Разом з керівництвом казначейства вирішили провести майстер-клас з ознайомлення з програмою «СДО «Клієнт Казначейства – Казначейство»». Запросили спеціаліста, він приніс пробні версії програми. Студенти під його керівництвом створили кожен свою «організацію» й почали активно працювати з програмою. На наше запрошення фахівець приходив ще декілька разів і відповідав на запитання студентів (вони перед цим занотовували проблеми, які виникали в них при роботі зі «своїми організаціями»). Частина цих питань розглядали на практичних заняттях з «Інформаційних систем і технологій в обліку» та «Казначейської справи», а решту опановували самостійно.

У результаті група досить вільно орієнтувалась у роботі з програмою, а також з дисциплін, пов'язаних з роботою казначейства (привіт, бінарні уроки!). Це відбилося на результатах сесії з перерахованих вище дисциплін. А після закінчення навчання декілька студентів змогли майже відразу знайти роботу в бюджетних установах міста (дитячі садочки та лікарня). Тобто в результаті цього експерименту ми прийшли до висновку, що навчальну екскурсію можна використати як основу для бінарних уроків зі спецдисциплін («Казначейська справа», «Облік і звітність у бюджетних установах» та «Інформаційні системи і технології в обліку»), а також для формування практичних навичок з фаху.

Зауважимо, що на перебіг освітнього процесу значно вплинули карантинні обмеження останніх років. Тож якщо спеціалісти з різних галузей створюють онлайн-екскурсії для школярів і студентів із цілої низки навчальних дисциплін, то, вважаємо, варто організувати

онлайн-екскурсії і зі спецпредметів для обліковців, щоб молода людина бачила як працюють спеціалісти з обраної нею професії.

Важливим інструментом сучасної освіти є віртуальні інтерактивні екскурсії, які приходять на зміну традиційним методам навчання. За останні роки вони стають усе більш популярними. Так, наприклад, О. О. Подліняєва, аналізуючи освітні можливості таких екскурсій, підсумовує, що «вони передбачають створення умов для наближення змісту навчальних предметів до реального життя, спостереження та дослідження учнями явищ і процесів життєдіяльності суспільства, розширення світогляду школярів, формування в них життєво необхідних компетенцій, посилення практичної та професійно орієнтованої спрямованості навчально-виховного процесу» [5]. Отже, віртуальна екскурсія стає інформаційним полем, де транслюють певну інформацію з наступним самоаналізом знань і вчинків, їх значень та меж на будь-якому занятті з будь-якого предмету.

Віртуальна екскурсія – це організаційна форма навчання, що відрізняється від реальної екскурсії віртуальним відображенням реальних об'єктів з метою створення умов для самоспостереження, збору фактів тощо. Перевагами її є доступність, можливість повторного перегляду, наочність та ін.

Для майбутніх фахівців з обліку та оподаткування віртуальна екскурсія – це незрівнянний досвід побачити на робочому місці спеціаліста, який розкриває деталі своєї діяльності, не відволікаючись на інші проблеми, і всю свою увагу приділяє студентові, який дивиться цю екскурсію. Складовими такої екскурсії можуть бути відео, звукові файли, анімація. У такі матеріали можна включати пояснення термінів, розкриття методів і засобів, якими користується обліковець у своїй роботі, тощо. Зараз в інтернет-просторі багато відеороликів для спеціалістів технічних спеціальностей (наприклад, як відремонтувати електродвигун (покроково), пральну машину тощо). Нас жаль, для обліковців немає хоча б первісної віртуальної екскурсії зі вступу в спеціальність.

Н. А. Клевцевич пише: «Працевлаштування випускників останнім часом стає завданням, яке все складніше вирішувати як для молодших бакалаврів, так і для ВНЗ. Працедавці наймають на роботу спеціалістів, що мають досвід роботи мінімум три роки, і практично не зацікавлені брати на роботу випускника, який щойно отримав диплом» [2, с. 86]. Це актуалізує завдання зробити освітній процес максимально ефективним, чому сприяють, зокрема, екскурсії.

Підсумовуючи все сказане вище, зробимо такі **висновки**. Відповідно до нормативних документів навчальні екскурсії є обов'язковими та необхідними складовими навчально-виховного процесу. Вони передбачають створення умов для наближення змісту навчальних предметів до реального життя, спостереження та дослідження студентами явищ і процесів життєдіяльності суспільства, розширення світогляду здобувачів, формування в них життєво необхідних компетенцій, посилення практичної та професійно орієнтованої спрямованості навчально-виховного процесу.

У межах освітнього простору екскурсія може стати одним з найцікавіших методів організації навчальної діяльності, що дає змогу

відійти від стереотипного сприйняття екскурсії як пізнавального процесу виключно в художній або історичній галузях знань. Екскурсія – інформаційне поле, де транслюють певну інформацію з наступною рефлексією на будь-якому занятті з будь-якої дисципліни. Знайомство під час екскурсій з різними видами підприємницької діяльності сприяє формуванню різнобічно розвиненого фахівця, з широким світоглядом і стійкою мотивацією.

Потрібно також знаходити нові форми співпраці закладів освіти та роботодавців, щоб зацікавлені були всі сторони. Прикладом можуть бути проекти з розвитку дуальної освіти, співпраця закладів освіти з новоствореними об'єднаними територіальними громадами тощо. Це дасть можливість домовлятися не лише про екскурсії, а й подальшу співпрацю. Варто передбачити в освітньому процесі практичний модуль для студентів з екскурсіями на виробництво.

Наголосимо на важливості проведення віртуальних екскурсій. Загальновідомо, що в умовах сьогодення в освіті, як і в суспільстві загалом, провідними є методи й прийоми навчання, засновані на використанні сучасної комп'ютерної техніки та мережі Інтернет, що докорінно змінює теорію і практику освіти. Інтернет стає робочим середовищем і необхідним робочим інструментом для викладачів усіх рівнів. Тобто створення онлайн-екскурсій не тільки для розширення кругозору і як додаток для вивчення основних дисциплін, а також спецпредметів – це лише питання часу. Головне, щоби до цього були залучені спеціалісти своєї справи. Організація системи віртуальних екскурсійних подорожей конкретизує програмний матеріал, розширює світогляд і поглиблює знання студентів, сприяє формуванню пізнавального інтересу до предметів, що вивчають, виникненню мотивації до навчання, розвитку вміння встановлювати міжпредметні зв'язки.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник. Київ : Академія, 2001. 576 с.
2. Клевцевич Н. А. Роль практики в професійному становленні студентів. *Забезпечення якості вищої освіти: проблеми та перспективи розвитку* : матер. наук.-метод. конф. Одеса, 2017. С. 86–87.
3. Коджаспірова Г. М. Педагогіка : підручник, 2015. URL: https://stud.com.ua/46483/pedagogika/inshi_formi_organizatsiyi_navchannya (дата звернення: 30.12.2022).
4. Островерхова Н. М. Навчальна екскурсія та її аналіз. URL: <https://ru.osvita.ua/school/method/technol/728/> (дата звернення: 30.12.2022).
5. Подліняєва О. О. Віртуальна екскурсія у роботі вчителя. *Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ* : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця, 2016. С. 402–415.

References

1. Volkova N. P. (2001) *Pedahohika* : posibnyk [Pedagogy: a guide]. Kyiv: Akademiya, 576 p. (in Ukrainian).

2. Klyevtsyevych N. A. (2017) Rol' praktyky v profesiynomu stanovlenni studentiv [The role of practice in the professional development of students]. *Zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity: problemy ta perspektyvy rozvytku* [Ensuring the quality of higher education: problems and prospects for development]: materials of the scientific-methodical conference. Odesa, pp. 86–87 (in Ukrainian).
3. Kodzhaspirova H. M. (2015) *Pedahohika* : pidruchnyk [Pedagogy: a textbook]. Available at: https://stud.com.ua/46483/pedagogika/inshi_formi_organizatsiyi_navchannya (accessed 30 January 2022) (in Ukrainian).
4. Ostroverkhova N. M. (2008) *Navchal'na ekskursiya ta yiyi analiz* [Study tour and its analysis.]. Available at: <https://ru.osvita.ua/school/method/technol/728/> (accessed 30 January 2022) (in Ukrainian).
5. Podlinyayeva O. O. (2016) Virtual'na ekskursiya u roboti vchytelya [Virtual tour in the teacher's work]. *Elektronni informatsiyni resursy: stvorennya, vykorystannya, dostup* (Ukraine, Vinnytsia, October 24–25), Vinnytsia, pp. 402–415 (in Ukrainian).